

Κοινωνικές Επιπτώσεις της Πληροφορικής

Γιάνης Μαΐστρος

Επικ. Καθηγητής, Ε. Μ. Πολυτεχνείο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Πληροφορική είναι νέα επιστήμη και τέχνη κατάλληλη για το χειρισμό της γνώσης. Τα προϊόντα της (προγράμματα, υπολογιστές, δίκτυα, αυτοματισμοί, ρομποτικές διατάξεις) συγκροτούν ένα σύνθετο πλέγμα εργαλείων που συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης και δεξιοτήτων, βοηθάνε τη σκέψη και τις αποφάσεις του ανθρώπου, ατομικά και συλλογικά. Με αυτά τα σύνθετα εργαλεία ο σημερινός πολιτισμός αντιμετωπίζει την πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής και της παραγωγικής διαδικασίας.

Οι τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών (ΤΠΕ, ICT: Information and Communication Technology) μετασχηματίζουν τις παραγωγικές διαδικασίες αλλά και τις διαδικασίες και μεθόδους πρόσκτησης γνώσης και πρόσβασης στις πληροφορίες. Αλλάζουν επίσης τις διαδικασίες και τις μεθόδους επικοινωνίας και κατά συνέπεια τις διαδικασίες και τις μεθόδους της μάθησης και της διασκέδασης. Σήμερα, η Πληροφορική και τα "προϊόντα" της αντίστοιχης τεχνολογίας υπηρετούν επηρεάζοντας όλες τις άλλες επιστήμες και τεχνολογίες, τις τέχνες και σχεδόν όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες του ανθρώπου, αλλά και την οικογενειακή ή ατομική του ζωή. Με λίγα λόγια κάθε στοιχείο της καθημερινότητας του πολίτη επηρεάζεται.

Συνοπτικά αναφερόμαστε στις θετικές και αρνητικές επιδράσεις των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών: Στη σύγχρονη επικοινωνία των ανθρώπων, η οποία διαμεσολαβείται από τους υπολογιστές και τα δίκτυα, στον χρόνο εργασίας και ανάπαυλας, στην εργασία, στη σχολή και τη διασκέδαση, στην Εκπαίδευση, στην Επιστήμη, στην Πολιτική και τη Διακυβέρνηση, κ.λπ.

Το διαδίκτυο, ο νέος δίαυλος επικοινωνίας, ως μέσο αλλά και πόρος καθαυτό, αποτελεί το σημείο συνάντησης του ιδιώτη με τον 'δήμο' και τη σημερινή 'αγορά', του δημιουργού με τον θεατή ή τον πελάτη, του πολίτη με το κράτος ή με άλλο πολίτη, τον μαθητή με τον δάσκαλο. Αποτελεί χώρο εκδήλωσης απόψεων και διαδήλωσης πολιτών, τόπο δυναμικής συνάντησης για 'συζήτηση' (chatting) ή πολιτική παρέμβαση, διδακτικό πόρο και μέσο εκπαίδευσης αλλά και πεδίο ανταγωνισμού, πεδίο διαφήμισης, προβολής και πώλησης αγαθών. Τέλος, πεδίο εκδίπλωσης αντιπαράθεσεων, πεδίο ηλεκτρονικών μαχών.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Πληροφορική, διαδίκτυο, υπολογιστές, κοινωνικές επιδράσεις, επικοινωνία, εργασία, διασκέδαση, εκπαίδευση, επιστήμη, πολιτική, διακυβέρνηση.

Τι είναι η Πληροφορική

Η Πληροφορική είναι νέα επιστήμη και τέχνη κατάλληλη για το χειρισμό της γνώσης με εργαλεία τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και τα δίκτυα. Τα προϊόντα της (προγράμματα, υπολογιστές, δίκτυα, αυτοματισμοί, ρομποτικές διατάξεις) συγκροτούν ένα σύνθετο πλέγμα εργαλείων που συμβάλλουν στην απόκτηση γνώσης και δεξιοτήτων, βοηθάνε τη σκέψη και τις αποφάσεις του ανθρώπου, ατομικά και συλλογικά. Με αυτά τα σύνθετα εργαλεία ο σημερινός πολιτισμός αντιμετωπίζει την πολυπλοκότητα της κοινωνικής ζωής και της παραγωγικής διαδικασίας.

Η Πληροφορική διεκδικεί μια θέση στο στερέωμα της επιστήμης και της τέχνης ως γνήσιο τέκνο των Μαθηματικών και της Φυσικής και μαζί με την Αεροναυπηγική και τη Μοριακή Βιολογία κατατάσσεται στις επιστήμες υψηλής τεχνολογίας. Σήμερα, η Πληροφορική και τα "προϊόντα" της αντίστοιχης τεχνολογίας υπηρετούν επηρεάζοντας όλες τις άλλες επιστήμες και τεχνολογίες, τις τέχνες και σχεδόν όλες τις κοινωνικές δραστηριότητες του ανθρώπου, αλλά και την οικογενειακή ή ατομική του ζωή. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής (ή αλλιώς ο σύγχρονος "άβακας") αξιοποιείται από την κάθε επιστήμη και τεχνολογία σε οργανική σύνδεση με αυτές και όχι μηχανιστικά σε απλή σύζευξη (π.χ. "Γεωγραφία και Υπολογιστές", "Μαθηματικά και Υπολογιστές", "Ιατρική και Υπολογιστές"). Η Γεωγραφία, τα Μαθηματικά, η Ιατρική είτε διδάσκονται, μαθαίνονται, ασκούνται με εργαλείο τον υπολογιστή είτε ανήκουν σε άλλη εποχή!

Επιδράσεις

Ο υπολογιστής μαζί με τα γενικά και εξειδικευμένα προγράμματά του καθώς και τα δίκτυα, αποτελούν ένα ισχυρότατο σύγχρονο εργαλείο του νου. Χάρη στη ραγδαία εξελισσόμενη αντίστοιχη επιστήμη και τεχνολογία

της γνώσης είναι φυσικό να επιδρά στην κοινωνία με πολλούς τρόπους αλλά και σε πολλά πεδία και δραστηριότητες του ανθρώπου. Οι **τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών** (ΤΠΕ, ICT: Information and Communication Technology) μετασχηματίζουν τις παραγωγικές διαδικασίες αλλά και τις διαδικασίες και μεθόδους πρόσκτησης γνώσης και πρόσβασης στις πληροφορίες. Αλλάζουν επίσης τις διαδικασίες και τις μεθόδους επικοινωνίας και κατά συνέπεια τις διαδικασίες και τις μεθόδους της μάθησης και της διασκέδασης. Με λίγα λόγια κάθε στοιχείο της καθημερινότητας του πολίτη επηρεάζεται. Ακολουθούν συνοπτικά οι κυριότερες επιδράσεις αυτές.

Η **ταχύτητα** και η **μνήμη** των σημερινών υπολογιστών μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση πολύπλοκων υπολογισμών (π.χ. έγκαιρη πρόβλεψη καιρού EMY) και στην αντιμετώπιση πολύπλοκων καταστάσεων (π.χ. διαχείριση πολεμικών επιχειρήσεων ή πλήθους διαδηλωτών).

Ωστόσο, αρνητική επίπτωση αποτελεί η αύξηση της απόστασης των δράσεων του ανθρώπου από κάποιες **ανθρωποκεντρικές λειτουργίες και ανθρωπομετρικές διάστασεις**.

***Παραδείγματα:** Ο υπάλληλος της τράπεζας σηκώνει τα χέρια ψηλά και αρνείται να εξυπηρετήσει τον πελάτη λέγοντας "δεν δουλεύει ο υπολογιστής"! Η πλήρης αυτοματοποίηση των λειτουργιών του Χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης κάποια στιγμή επέβαλε τη διακοπή του ρεύματος από τους υπευθύνους για να μην καταλυθούν οι κανόνες της αγοράς χρήματος ... και να μην καταρρεύσει το καπιταλιστικό σύστημα, που ο άνθρωπος ... έφτιαξε!*

στην Επικοινωνία

Στη σύγχρονη επικοινωνία των ανθρώπων, η οποία διαμεσολαβείται από τους υπολογιστές και τα δίκτυα, διαμορφώνονται νέες **ομάδες ή κοινωνικοί σχηματισμοί** με βάση την κοινότητα απασχόλησης, τον τόπο διαμονής, την υλική βάση ή το ενδιαφέρον. Οι κοινωνικοί σχηματισμοί αυτοί είαι να 'ορθογώνιοι' προς τα υπάρχοντα κοινωνικά στρώματα και ομάδες.

Θετικές επιδράσεις:

Η ταχύτερη και άμεση (on-line) επικοινωνία (π.χ. με το skype), οι ψηφιακές αίθουσες για 'συζήτηση' (chat rooms) και πλειάδα άλλων εργαλείων που προσφέρουν πολυτροπική επικοινωνία (ακουστική, οπτική, απτική) και ανοίγουν "νέους δρόμους" στην επικοινωνία των ανθρώπων μεταξύ τους. Μια νέα "αγορά" διαμορφώνεται για τη συνάντηση όσων επιθυμούν και έχουν τα μέσα.

Κάθε πολίτης που διαθέτει υπολογιστή σε σύνδεση με το διαδίκτυο μπορεί να γίνει "συγγραφέας", "ανταποκριτής", "συντάκτης", "καναλάρχης" κ.λπ. εκτός από καταναλωτής στοιχείων γνώσης και ενημέρωσης. Έτσι, τα νέα μέσα ενημέρωσης (blogs, ψηφιακές εφημερίδες, ιστοσελίδες, λίστες ενημέρωσης, ηλεκτρονικά βιβλία κ.λπ.) αμφισβητούν την αυθεντία και τη μοναδικότητα, μερικές φορές και το μονοπώλιο, των κατεστημένων ΜΜΕ, των εκδοτικών οίκων κ.λπ.

Επίσης, ανοίγονται νέοι δρόμοι συντονισμού και ενημέρωσης των πολιτών που θέλουν να συγκροτήσουν μονιμότερες ή πρόσκαιρες συλλογικότητες για να αντιδράσουν σε αυταρχικές πολιτικές επιλογές ή κυβερνητικές αυθαιρεσίες, μακριά από κάθε ιεραρχία ή έλεγχο.

Αρνητικές επιδράσεις:

Στα νέα μέσα επικοινωνίας παρεισφρύει όμως και η σκόπιμη ή η ακούσια παραπληροφόρηση, ο κитρινισμός, η παράνομη δημοσίευση προσωπικών στοιχείων, το spamming, το fishing και η σκόπιμη ή ακούσια μόλυνση με ιούς (παρεμπιπτόντως, οι ιοί είναι από τα πλέον ευφυή προγράμματα ...). Εμφανίζονται νέου τύπου καταχρήσεις, παρανομίες και απάτες. Επίσης, διευκολύνεται και εξαπλώνεται με το διαδίκτυο η σεξουαλική εκμετάλλευση παιδιών και το "εμπόριο λευκής σαρκός". Γενικά, προσφέρεται νέο πεδίο δράσης στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Πιο αθώα, χωρίς να είναι, μοιάζει η "πληροφορική ρύπανση", δηλαδή η πληθώρα αδόκιμων, ανυπόγραφων, ανοργάνωτων, μη διασταυρωμένων "πληροφοριών" που βλέπουν το φως της ηλεκτρονικής δημοσιότητας, πολλές φορές χωρίς να τηρούνται οι κανόνες ηθικής και δεοντολογίας.

Εργασία - Σχόλη, Χώρος - Χρόνος

Η διάκριση **χρόνου εργασίας** και **ανάπαυλας** αρχίζει να χάνεται. Διαφαίνονται ήδη οι πρώτες αντιφάσεις (π.χ. το ωράριο απασχόλησης αλλάζει, η εξαρτημένη εργασία υποκαθίσταται από την αυτοαπασχόληση). Ο χώρος εργασίας, εκπαίδευσης κ.λπ. παύει πλέον να περιορίζεται στους κλασικούς χώρους των γραφείων, των εργοστασίων ή των σχολικών μονάδων και διαχέεται στο σπίτι ή όπου επιθυμεί καθένας αρκεί να έχει πρόσβαση στα νέα μέσα πληροφορικής και επικοινωνιών. Η τεχνολογία προσφέρει τη δυνατότητα ευέλικτων πακέτων 'εξατομικευμένης' εργασίας, επιμόρφωσης, διασκέδασης, που μπορούν να 'χωρέσουν' σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή της μέρας, είτε στη δουλειά είτε στην ξεκούραση, και σε οποιοδήποτε γεωγραφικό σημείο του πλανήτη! Βέβαια ο "στόχος" των κερδοσκοπικών φορέων που διαθέτουν τέτοια προϊόντα, συνήθως δωρεάν, είναι η ανέξοδη κατάρτιση και προετοιμασία της **εργατικής δύναμης** και η προσέλκυση της **αγοραστικής δύναμης** του πολίτη-καταναλωτή, και όχι ησχόλη, η άνεση και η ποιότητα ζωής του!

Νέες **εργασίες** έχουν αναδυθεί και μερικές παλιές εξαφανίζονται ή απαξιώνονται.

Θετική επίδραση θεωρούμε το ότι με τον αυτοματισμό της παραγωγικής διαδικασίας έχει μειωθεί η χειρωνακτική εργασία στους παραγωγικούς τομείς προς όφελος της δημιουργικής εργασίας. Χαρτογιακάδες (white collar) αντικαθιστούν τους κλασικούς εργάτες (blue collar) και αναδύονται οι 'εργάτες γνώσης'. Επίσης, στο κυρίαρχο καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής προσφέρεται η δυνατότητα μείωσης των ωρών εργασίας και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου των εργαζομένων. Όμως αυτό δεν επέφερε την καλύτερευση της ποιότητας ζωής του πολίτη αλλά τη θεσμοθέτηση ελαστικών μορφών εργασίας, τη μείωση των αποδοχών και τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους. Ανάμεσα στα **αρνητικά αποτελέσματα** συγκαταλέγονται και οι απολύσεις εργαζομένων ως περιττών ή μη ψηφιακά καταρτισμένων ("ψηφιακά αναλφάβητων").

Στη **σχόλη** και τη **διασκέδαση** καθοριστικό ρόλο παίζει η αγορά προϊόντων ενημέρωσης και διασκέδασης που βομβαρδίζει τον καταναλωτή μέσω της οικιακής συσκευής (τηλεόρασης, υπολογιστή και κινητού τηλεφώνου) διεισδύοντας στο άδυτο του σπιτιού του.

Ως **θετική επίδραση** καταγράφονται τα νέα ψηφιακά μέσα, τα διαδραστικά παιχνίδια και το νέο πεδίο που αναδύεται για τα πρόσωπα με ειδικές δεξιότητες στην κίνηση, τα οποία μπορούν πλέον να συμμετάσχουν σε συλλογικά αθλήματα ή παιχνίδια (π.χ. να παίξουν ποδόσφαιρο, μπάσκετ, τένις) ή να λάβουν μέρος σε διαγωνισμούς ισότιμα με όλους τους άλλους.

Ανάμεσα στις **αρνητικές επιδράσεις** κεντρική είναι ο κίνδυνος απομονωτισμού του κάθε προσώπου (π.χ. που παίζει σκάκι με τον υπολογιστή αντί με τον φίλο του ή τον γείτονα). Επίσης, η σύγκριση του πραγματικού με το φανταστικό που ενδέχεται να εδραιωθεί με τη **δυναμική πραγματικότητα** (virtual reality) ιδίως στα μικρά παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τέλος, η κατάχρηση και ο εθισμός ήδη καταγράφεται ανάμεσα στους εφήβους που καταφεύγουν σε ειδικά θεραπευτήρια για "απεξάρτηση"!

στην Εκπαίδευση

Η εκπαιδευτική διαδικασία αλλάζει, η σχέση διδάσκοντος – διδασκόμενου επίσης. Η ιεραρχία δίνει τη θέση της στη συλλογική διαδικασία, μεταλάσσοντας τον ρόλο του εκπαιδευτή από "αυθεντία" σε "μαέστρο" μιας ορχήστρας που εξελίσσεται ή σε έμπειρο και επιδέξιο διαμεσολαβητή της γνώσης. Ο χώρος του εκπαιδευτηρίου πλέον δεν αποτελεί τον μοναδικό "ναό" κατοχής και διάθεσης της γνώσης. Οι επιδράσεις των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών συνοπτικά είναι:

Θετικές επιδράσεις:

Οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών προσφέρουν τη δυνατότητα διευκόλυνσης της διδακτικής και της μαθησιακής διαδικασίας με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους: την ταχύτητα, την απομνημόνευση, την πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό με τα εργαλεία αναζήτησης, επεξεργασίας και σύνθεσης γνώσης. Σε περιβάλλον διαδραστικότητας υπάρχουν νέα εργαλεία εκπαίδευσης και κατάρτισης (π.χ. διαδραστικά μαθήματα, flight simulation) που απελευθερώνουν εκπαιδευτικό δυναμικό και υλικό, μειώνουν τον χρόνο εκπαίδευσης και κατάρτισης και έχουν μηδαμινό κόστος κτήσης ή χρήσης για τον εκπαιδευόμενο. Θετική εκτιμάται η κατάρτιση του "δασκάλου – αυθεντία" και της "από καθ' έδρας" διδασκαλίας, δηλαδή του μονολόγου. Αναδεικνύεται η δυνατότητα συλλογικής έρευνας και αναζήτησης από τους εκπαιδευόμενους, καθώς και η συμμετοχική -- μη ιεραρχική -- διδασκαλία και η εξατομικευμένη μάθηση.

Αρνητικές επιδράσεις:

Η ελλιπής ή ακατάλληλη υποδομή των εκπαιδευτηρίων, οι μη κατάλληλα καταρτισμένοι εκπαιδευτικοί που δεν απολαμβάνουν την υποστήριξη της πολιτείας και ειδικών κινήτρων απογοητεύουν τον διαθέσιμο και μαχόμενο εκπαιδευτικό. Υπάρχουν πάντα οι κίνδυνοι υποκατάστασης του δασκάλου και αποξένωσης του μαθητή από τον εκπαιδευτικό με τη διαμεσολάβηση του υπολογιστή και των δικτύων, αν οι νέες τεχνολογίες εισάγονται μηχανιστικά και όχι με οργανική σύνθεση και ολιστικά. Επίσης ενεδρεύει ο κίνδυνος περαιτέρω τυποποίησης της "διδασκτέας ύλης" και ακύρωσης της δημιουργικής αναζήτησης – έρευνας. Είναι ανάγκη όχι μόνο να μην καταργηθούν αλλά να βαθύνουν ο αναστοχασμός και η αμφισβήτηση που αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία της εκπαιδευτικής και της μαθησιακής διαδικασίας και προετοιμάζουν ελεύθερους πολίτες με γνώσεις και δεξιότητες, έτοιμους να συμμετάσχουν ισότιμα στη σημερινή κοινωνία.

στην Επιστήμη

Στην επιστήμη, κατ' εξοχήν πεδίο έρευνας και αναζήτησης νέας γνώσης, συνοψίζουμε τις σημαντικές επιδράσεις.

Ανάμεσα στις **θετικές** θεωρούμε ότι τα εργαλεία του νου και οι τεχνολογίες της γνώσης για πρώτη φορά στην ιστορία της επιστήμης στηρίζουν και προωθούν τη δημιουργία και την κατάκτηση νέας γνώσης αλλά και συμβάλλουν στη διάχυσή της. Καλλιεργείται η συλλογική έρευνα, η αναζήτηση, η συλλογική σύνθεση και δημιουργία νέας γνώσης.

Ενώ ανάμεσα στις **αρνητικές επιδράσεις** σημειώνουμε το γεγονός ότι το διαδίκτυο στο σύνολό του δεν

μπορεί να χαρακτηριστεί αυθεντική πηγή γνώσης. Πάντα απαιτείται από τον χρήστη αυστηρός έλεγχος των στοιχείων που αντλεί απ' αυτό ως προς το αν είναι δόκιμα ή όχι, αν αμφισβητούνται ή όχι, αν αποτελούν "νέα" γνώση ή "αντιγραφή", μέσω ιδιοποίησης πνευματικής δημιουργίας άλλου συγγραφέα.

στην Πολιτική και στη Διακυβέρνηση

Θετική επίδραση αποτελεί η άμεση εξυπηρέτηση των πολιτών και η διευκόλυνση των εργαζομένων στο έργο τους, είτε στη δημόσια διοίκηση και στα κέντρα αποφάσεων είτε στους ιδιωτικούς οργανισμούς. Παραδείγματα: Η ψηφιακή φορολογική δήλωση, η έκδοση πιστοποιητικών, η ηλεκτρονική ψηφοφορία, η διεξαγωγή δημοψηφισμάτων, η έκδοση των αποτελεσμάτων των εισαγωγικών εξετάσεων.

Όμως, η παραβίαση των ατομικών και συλλογικών δικαιωμάτων δυστυχώς χαλάνε όποιο θετικό πρόσημο και εγγράφουν πλήθος **αρνητικών επιδράσεων**. Για παράδειγμα, είναι ηθικά νόμιμο να χρησιμοποιούνται δορυφορικές αεροφωτογραφίες για να καταγραφούν και έτσι να φορολογηθούν οι πισίνες των ιδιωτικών κατοικιών; Άραγε μόνο αυτές θα καταγραφούν όταν γνωρίζουμε ότι η διακριτική ικανότητα της δορυφορικής λήψης φωτογραφίζει αντικείμενα με μέγεθος μέχρι μερικά εκατοστά; Ή μήπως η καταγραφή και παρακολούθηση της κίνησης στους δρόμους, σε δημόσιους ή ιδιωτικούς χώρους με το πρόσχημα της ρύθμισης της κυκλοφορίας ή της πρόληψης εγκληματικών ενεργειών νομιμοποιεί την κρατική ή ιδιωτική αυθαιρεσία; Καταχρήσεις εξουσίας καταγγέλλονται καθημερινά. Π.χ. τροφοδοτήθηκε βάση δεδομένων με το DNA εκατομμυρίων ανηλίκων υπόπτων τέλεσης εγκλημάτων στη Μεγάλη Βρετανία, με την επίσκεψή τους στο αστυνομικό τμήμα της γειτονιάς τους για ... εξακρίβωση στοιχείων. Όταν αποκαλύφθηκε το γεγονός στη Βουλή ξέσπασε μεγάλο σκάνδαλο!

στις πολεμικές επιχειρήσεις

Αλήθεια ... υπάρχουν "θετικά"; Εδώ οι αξίες αναστρέφονται. Στα θετικά για τον πόλεμο αλλά με αρνητικό πρόσημο για τον λαό, που αγωνίζεται κι επιζητεί την ειρήνη, ο πόλεμος καθαυτός είναι αρνητικός! Σχεδιάζονται νέα οπικά συστήματα μαζικής καταστροφής και εκσυγχρονίζεται η κατασκοπεία. Ο τρίτος παγκόσμιος πόλεμος είναι ηλεκτρονικός και βλέπουμε την Κίνα να πρωτοπορεί ... Δυστυχώς, όπως όλες οι τεχνολογίες έτσι και η πληροφορική υπηρετεί το στρατιωτικο-βιομηχανικό πλέγμα εξουσίας των πλανητικών δυνάμεων αλλά και την αγορά που επιβάλλεται ακόμη και στην πολιτική!

Το Διαδίκτυο (Internet) – Ο Παγκόσμιος Ιστός (World Wide Web : WWW)

Το **διαδίκτυο** – ο νέος δίαυλος επικοινωνίας – φιλοξενεί και διακινεί τα 'υπερκείμενα' (hypertexts) ή ιστοσελίδες. Αποτελεί το σημείο συνάντησης του ιδιώτη με τον 'δήμο' και την 'αγορά' (πληροφοριών), του δημιουργού με τον θεατή ή τον πελάτη, του πολίτη με το κράτος ή με άλλο πολίτη, τον μαθητή με τον δάσκαλο. Αποτελεί χώρο εκδήλωσης απόψεων και διαδήλωσης πολιτών, τόπο (δύνητικής) συνάθροισης για 'συζήτηση' (chatting) ή πολιτική παρέμβαση, διδακτικό πόρο και μέσο εκπαίδευσης αλλά και πεδίο ανταγωνισμού, πεδίο διαφήμισης, προβολής και πώλησης αγαθών. Τέλος, πεδίο εκδίπλωσης αντιπαραθέσεων, πεδίο ηλεκτρονικών μαχών.

Το **διαδίκτυο** αποτελεί πόρο και μέσο. Πόρο γιατί χρησιμοποιείται καθαυτό για την οργάνωση, την αποθήκευση και την αναζήτηση γνώσης αλλά και μέσο που διαμεσολαβεί στην επικοινωνία προσώπων μεταξύ τους. Αποτελεί τη "σύγχρονη αγορά", έναν ψηφιακό τόπο όπου συναντώνται πρόσωπα με κοινότητα ενδιαφερόντων ή συμφέροντος.

Αρχικά το διαδίκτυο στηρίχθηκε στη χρηματοδότηση του στρατού και της βιομηχανίας. Σήμερα χρησιμοποιείται και τροφοδοτείται από πολίτες και φορείς σε πολύ εκτεταμένη κλίμακα (μόνο στο διαδίκτυο καταγράφονται 1,8 δις χρήστες).

Το διαδίκτυο είναι: **ανοικτό, αποκεντρωμένο, ελεγχόμενο από τους ίδιους τους χρήστες, διαμορφώνει δυναμικές 'κοινωνικές ομάδες', προσφέρει ευκαιρίες (χωρίς προηγούμενο) για την ενίσχυση της δημοκρατίας και των πολιτικών ελευθεριών.**

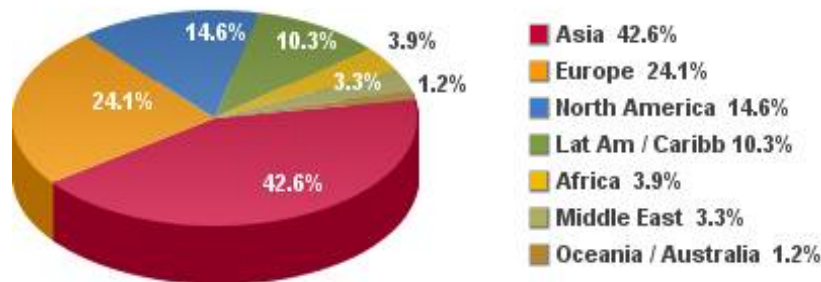
Το διαδίκτυο:

- Επιτρέπει την **ελευθερία έκφρασης** ως αντίσταση σε κάθε λογοκρισία και απειλή της ελευθερίας επικοινωνίας.
- Μπορεί να διασφαλίσει την **ιδιωτικότητα** (privacy): ο κάθε χρήστης πρέπει να μπορεί να συνδέεται στο διαδίκτυο και να ελέγχει τα προσωπικά του στοιχεία.
- Μπορεί να αποκρούσει την παρακολούθηση (surveillance): πρέπει να αναπτυχθεί η νόμιμη άμυνα απέναντι σε κάθε αναίτια κυβερνητική έρευνα και αυθαιρεσία.
- Μπορεί να διασφαλίσει το δικαίωμα στην απρόσκοπτη προσπέλαση (access): να είναι ελεύθερη η

πρόσβαση, σεβαστή η διαφορετικότητα απόψεων και αναγκαία η συμμετοχή ενημερωμένων 'πολιτών'.

- Ωστόσο, ήδη υπάρχουν φραγμοί στο δικαίωμα αυτό: Τα Αγγλικά ήδη απειλούν να λειτουργήσουν ως 'εργαλείο' πνευματικής, πολιτισμικής και οικονομικής νεο-αποικιοκρατίας! Επομένως, (όλοι) οι χρήστες πρέπει να υποστηριχθούν να συμμετάσχουν σ' όλο τον κύκλο της συλλογής, οργάνωσης, εφαρμογής / χρήσης, παραγωγής και κατανάλωσης της γνώσης.
- Μπορεί να εξασφαλίσει τη **δημοκρατική συμμετοχή**: πρέπει να υποστηρίζεται η πρόσβαση σε κυβερνητικές πληροφορίες αναγκαίες για την άσκηση της δημοκρατίας.

World Internet Users by World Regions

Source: Internet World Stats - www.internetworldstats.com/stats.htm
1,733,993,741 Internet users for September 30, 2009
Copyright © 2009, Miniwatts Marketing Group

Επιδράσεις του Διαδικτύου στην Κοινωνία

Προσφέρονται νέες δυνατότητες επικοινωνίας, διευκολύνεται η συλλογική έκφραση και η δημιουργία ψηφιακών κοινοτήτων, με θετικό αποτέλεσμα το πλησίασμα ανθρώπων, από πολύ απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές, με κοινά ενδιαφέροντα. Επίσης, πρόσωπα με ειδικές δεξιότητες μπορούν να λειτουργήσουν αίροντας την όποια αδυναμία τους (περιορισμός της απομόνωσης μέσω της δυναμικής πραγματικότητας).

Ωστόσο, στα αρνητικά καταγράφουμε τις δομές facebook, twitter και τη λειτουργία chatting στο βαθμό που υποκαθιστούν τη φυσική επικοινωνία. Επίσης, μέσα σ' αυτές τις επικοινωνίες ανθούν νέες μορφές πλαστοπροσωπείας, εκτεταμένη αλληλογραφία ανωνύμων και εν τέλει η απώλεια προσώπου και ταυτότητας. Τέλος, η λαθραία και χωρίς άδεια αξιοποίηση προσωπικών στοιχείων από επιτήδειους και κερδοσκοπικές επιχειρήσεις έχει προσλάβει διαστάσεις επιδημίας.

Ο χρήστης είναι δυνάμει δημιουργός! Ο καταναλωτής γνώσης και πληροφοριών μέσω της διαδραστικότητας μπορεί να λειτουργήσει ΚΑΙ ως δημιουργός. Το θετικό στοιχείο είναι ότι τα προϊόντα πληροφορικής τεχνολογίας και διαδικτύου είναι αναλώσιμα μεν αλλά δεν αλλοιώνονται, δεν φθείρονται με τη χρήση και μπορούν τα ίδια να χρησιμοποιούνται επ' άπειρον! Ο καταναλωτής παύει να είναι παθητικός δέκτης αλλά μπορεί να συμμετάσχει στη συσσώρευση (π.χ. wikipedia) ή και στην παραγωγή νέας γνώσης (π.χ. ελεύθερο λογισμικό).

Το **copyright** ενώ θεσμοθετήθηκε για να προστατίσει τα συμφέροντα των δημιουργών έχει καταστήσει εργαλείο καταχρηστικού πλουτισμού στα χέρια κερδοσκοπικών εταιρειών και φραγμός στην ελεύθερη διακίνηση γνώσης, υλικού διασκέδασης κ.λπ. Σήμερα, ο **δημιουργός** μπορεί να διασφαλίσει την πατρότητα του έργου του επιτρέποντας την δωρεάν διάθεσή του μέσω του διαδικτύου κερδίζοντας αναγνώριση από πολύ ευρύτερο κοινό! Οι νέοι θεσμοί που δημιουργήθηκαν (open source, creative commons, copyleft) αυτό το διασφαλίζουν.

Η ραγδαία εξέλιξη της πληροφορικής τεχνολογίας και των δικτύων δημιουργεί **ψηφιακό χάσμα** ανάμεσα στις χώρες Βορρά και Νότου στην Αμερική και την Ευρώπη αλλά και γενικότερα ανάμεσα στις "αναπτυγμένες" και τις "αναπτυσσόμενες" ή μη "αναπτυγμένες" χώρες.

Τέλος, η **δυναμική πραγματικότητα** (Virtual Reality) προεκτείνει την επικοινωνία πέρα από τους σημερινούς φυσικούς περιορισμούς (όπως έκανε κάποτε το τηλέφωνο), με θετικό αποτέλεσμα τα πρόσωπα με ειδικές δεξιότητες να μπορούν να λειτουργήσουν σε τομείς και δραστηριότητες από όπου ήταν αποκλεισμένα.

Όμως η σύγχυση (ιδίως ανάμεσα στα μικρά παιδιά) του πραγματικού με το φανταστικό παραμένει ένα από τα πιο σημαντικά αρνητικά στοιχεία.

Επιμύθιο

Ποια είναι άραγε η τάση: Οδεύουμε προς έναν ενοποιημένο παγκόσμιο πολιτισμό (πολιτισμικό ιμπεριαλισμό) ή ο πολιτισμός μας θα αντέξει να παραμείνει σύνθετος και ποικίλος, όπως είναι σήμερα;

Υπάρχει ή ενισχύεται η ελευθερία και η ισότιμη πρόσβαση των πολιτών στη γνώση; Τι αλλάζει στην πνευματική δημιουργία και την ιδιοκτησία;

Θα διαμορφωθεί μια κοινωνία 'ενεργών πολιτών' (κάτι σαν μια σύγχρονη «αγορά») ή θα επικρατήσει ο οικονομικός κι εμπορικός προσανατολισμός του διαδικτύου;

Αποπειράθηκα να συζητήσω με τον μαχόμενο εκπαιδευτικό, που αγαπά το αντικείμενο που θεραπεύει, την ευθύνη μας στην αγωγή που προσφέρουμε στις μελλούμενες γενιές. Μόνη εγγύηση αποτελεί η ειλικρινής και ισότιμη σχέση με τους εκπαιδευόμενους. Καταλήγω στην ανάγκη να αντισταθούμε στη θεοποίηση της ατομικότητας, στη μαζοποίηση της κοινωνίας και στη γενικευμένη ισοπέδωση αξιών και ήθους που ενδέχεται να συνεπιφέρει η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην κοινωνία. Τέλος, δεν ξέρω κατά πόσο συνέβαλα στη διερεύνηση του ερωτήματος: Τι είναι πιο αποτελεσματικό, μια κοινωνία «σοφών» ή μια κοινωνία που θα διευθύνεται με «σοφία»;

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες στην φιλόλογο καθηγήτρια **Θυρανία Παλιάτσου** που μου εμπιστεύτηκε την πολύτιμη εμπειρία και τις παρατηρήσεις της, οι οποίες αξιοποιήθηκαν στην εισήγηση αυτή.